

УДК 795.6

РЕКРЕАЦІЙНО-СПОРТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

Колотуха О.В.

*Кіровоградський державний педагогічний університет ім.В.Винниченка, м.Кіровоград, Україна
E-mail : okolotuh@ukr.net.*

В статті розглядаються основи рекреаційно-спортивної діяльності, в тому числі і туристсько-спортивної. Для цього виду діяльності пропонується виділяти окрему категорію спортивних рекреаційно-туристських ресурсів. Види спорту, які використовують для свого розвитку компоненти природного середовища, слід виділяти в категорію екологічного, природного або зеленого спорту з метою подальшого прогнозування розвитку цієї діяльності.

Ключові слова: рекреація, спортивні рекреаційно-туристські ресурси, екологічний спорт.

Для розвитку активних видів відпочинку й оздоровлення велике значення мають специфічні рекреаційні ресурси. Наявність та різноманітність таких ресурсів визначають набір видів рекреаційних занять. Одним із видів таких занять є рекреаційно-спортивні заняття, які спрямовані переважно на розвиток фізичних сил людини. Такі заняття відбуваються у природному середовищі, на свіжому повітрі і пов'язані з подоланням певних природних перешкод – прямовисних стрімких скель, крутих підйомів і спусків, порожистих гірських річок, складних підземних порожнин, важкопрохідних лісів, просто пересіченої місцевості тощо. Саме в їх подоланні і полягає визначальна мета цих занять. Головною метою таких занять, в першу чергу, є перемога над складними природними об'єктами чи явищами, а насамкінець, над самим собою.

Одним з видів активного дозвілля є спортивний туризм, який висуває свої специфічні вимоги до всього комплексу рекреаційно-туристських ресурсів, в першу чергу, до природних. Тому можна стверджувати, що такий комплекс ресурсів доцільно виділити в окрему категорію – **спортивних рекреаційно-туристських ресурсів**.

Державною програмою розвитку туризму на 2002-2010 роки (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2002 р. № 583) передбачено створення та введення Державного кадастру рекреаційних ресурсів туризму. Серед цих ресурсів, на нашу думку, необхідно виділяти такий особливий вид ресурсів як спортивні рекреаційно-туристські ресурси. В цьому контексті актуальними стають такі положення Програми як обґрунтування спеціалізації рекреаційних територій, визначення норм максимально допустимого антропогенного навантаження у межах таких територій, створення сприятливих умов, відповідної інфраструктури та нових туристичних маршрутів для розвитку перспективних тематичних напрямів туризму, зокрема екстремального, спортивно-оздоровчого, яхтового та інших [1, с. 14-15].

Розвиваючись на межі спорту й активного дозвілля в природному середовищі, спортивний туризм сприяє розвитку внутрішнього туризму та інших видів діяльності вітчизняної туристської галузі шляхом пропаганди відносно дешевого і,

водночас, ефективного відпочинку. В умовах невисоких матеріальних прибутків значної частини населення країни це надає йому соціально-пріоритетного значення для відповідних державних, громадських та комерційних організацій. Зменшення вартості оздоровлення та відпочинку завдяки використанню елементів і засобів спортивного туризму й мінімізації видатків на матеріально-технічну інфраструктуру такого відпочинку по відношенню до вартості відпочинку за традиційними організаційними формами робить його соціально доступним, економічно привабливим та вигідним для організаторів.

З точки зору рекреаційної діяльності заняття спортом можна поділити на дві групи. *Перша група* – це заняття, які відбуваються у пристосованих для цього приміщеннях (спортивних залах, палацах спорту, басейнах), на майданчиках (стадіонах, кортах, треках), на спеціальних полігонах (автодромах, лижних трасах, трамплінах тощо). До цієї групи належать всі спортивні єдиноборства, рухливі спортивні ігри, атлетичні вправи. Як правило, основною метою змагань із цих видів спорту є перемога над суперником в особистому або в командному підсумку. Обов'язковими атрибутами цих занять є спеціально споруджені антропогенні об'єкти, на яких ці змагання відбуваються, та специфічний інвентар – спортивні снаряди, спеціаль-не спорядження. Ці об'єкти, як правило, споруджуються в межах населених пунктів або поблизу них.

До *другої групи* слід віднести спортивні заняття, які відбуваються у природному середовищі і пов'язані з подоланням певних природних перешкод – стрімких скель, льодовиків, крутих підйомів і спусків, порожистих ділянок гірських річок, підземних порожнин, важкопрохідних лісів, пересіченої місцевості тощо. Змагання з таких видів спорту полягають у тому хто швидше, вправніше, технічніше подолає ту чи іншу перешкоду, складні природні явища. З точки зору психології, самовиховання особистості такі види спорту мають величезний вплив, особливо для підростаючого покоління.

Переважаючими засобами фізичної рекреації у видах спорту, які відносяться до цієї групи рекреаційних занять (а це – альпінізм, спортивний туризм, спортивне орієнтування, скелелазіння тощо), служать фізичні вправи з відносно середньою інтенсивністю та оптимальним навантажувальним ефектом переважно аеробного характеру, що виконуються в умовах природного середовища. Сучасності характерні “м'язова бездіяльність і безрадісність”. На початку XXI століття частка м'язових зусиль у роботі зменшилась у 20 разів – заняття вищевказаними видами спорту можуть дати “радісні” фізичні навантаження. Так, наприклад, у туристському поході важливим фактором зміцнення здоров'я є сам рух. Доктор медичних наук Б.М.Нікітін пише: “Ходьба є доступною за своїм фізіологічним навантаженням майже всім людям. Якщо пройти рівним спокійним кроком, то покращується кровообіг, вентилюються легені, а кров та тканини насичуються киснем. Нервова система заспокоюється завдяки рівномірності та монотонності імпульсів, що йдуть від м'язів ніг до мозку” [2, с. 8]. Тому медики називають м'язи профілактичним серцем.

Щонайперше, слід визначитися із термінологією спортивних занять, які здійснюються у природному середовищі. Загально вживаним став термін “екстремальні види спорту”. Дійсно більшу частину подібних занять (наприклад, альпіністські сходження, скелелазіння, зимові туристські походи тощо) можна

віднести до екстремальних. В першу чергу, саме тому, що відбуваються вони не в звичних для інших видів спорту умовах (спортзал, басейн), а в складних природних та метеорологічних умовах. Однак є види спорту, які за визначенням фахівців дійсно є екстремальними (наприклад, скейтборд, деякі технічні види спорту) і навпаки такі, що не входять до визначеної нами класифікації (риболовний спорт). Тому, очевидно, треба застосовувати іншу термінологію. Наприклад – “природний спорт”, “зелений спорт”, “екологічний спорт”. Ці терміни підкреслюють той, факт, що певні спортивні заняття здійснюються на лоні природи – “природний спорт”, “зелений спорт”; у повноцінному здоровому природному середовищі з відповідними компонентами (аеріони, фітонциди, ультрафіолет) – “екологічний спорт”. Найбільш повно тим вимогам, за якими ми класифікували рекреаційну спортивну діяльність в природному середовищі, на нашу думку, відповідає термін “**екологічний спорт**”, або “екоспорт”. Тут можна прослідкувати аналогію з екологічним туризмом.

Відповідно до “Єдиної спортивної класифікації України на 2007-2010 роки” до екологічного спорту можна віднести 14 видів спорту, які відповідають висунутим умовам, – долаання певних природних перешкод, складних метеорологічних явищ із застосуванням певних технічних приймів та засобів [3, с.2-3]. За приналежністю до відповідних компонентів природного середовища ці види спорту можна класифікувати як це запропоновано в табл. 1.

На жаль, більшість із вказаних видів спорту не є олімпійськими, за виключенням водного слалому, вітрильного спорту, гірськолижного спорту та сноубордінгу, що в умовах нашої країни обмежує державну підтримку і відповідне їх фінансування. Це пояснюється багатьма факторами, які, в першу чергу, не відповідають вимогам, що висуюються до олімпійських видів спорту:

- видовищність - наприклад, змагання зі спортивного орієнтування, радіопеленгації, техніки туризму, альпінізму відбуваються переважно на закритій місцевості;

- короткотривалість - наприклад, альпіністські сходження, спортивні туристські походи можуть тривати кілька тижнів;

- складність організації телетрансляцій;

- неможливість отримання економічної вигоди від змагань;

- технічна складність багатьох вказаних видів спорту, надмірна для сприймання глядачами складність правил змагань - наприклад, правила туристських змагань невиправдано ускладнені не тільки для глядачів, а й для самих учасників, мають неоднозначність трактувань, багато умовностей тощо.

Більшість федерацій видів експорту роблять намагання якимось чином наблизити свої змагання до вимог Міжнародного олімпійського комітету. Так з’являються такі види змагань, як паркове орієнтування, скелелазіння на спеціальних стендах, водний слалом, маунтінбайк та тріал на спеціально збудованих трасах, змагання з техніки туризму у спортивних залах та на спеціалізованих полігонах тощо. З точки зору підвищення масовості вищезазначених видів спорту, більшої їх популяризації, видовищності подібні тенденції слід вітати. Але цей шлях не самоціль, адже може відбутися відхід того чи іншого виду спорту від природного

середовища з його естетичною привабливістю та цілющими компонентами, що, на нашу думку, є більш негативним фактором.

Таблиця 1

Класифікація екологічного спорту за приналежністю до відповідних компонентів природного середовища

Компоненти природного середовища	Види спорту	Природні перешкоди
Гори	Альпінізм	<i>Складний гірський рельєф, вершини, траверси, льодовики</i>
	Скелелазіння	<i>Стрімкі прямовисні скелі</i>
	Гірськолижний спорт	<i>Гірські снігові схили</i>
	Сноубордінг	<i>Гірські снігові схили</i>
	Маунтінбайк	<i>Складний пересічений рельєф, як правило, гірський</i>
	Тріал	<i>Складний пересічений рельєф, як правило, гірський</i>
	Гірський туризм	<i>Складний гірський рельєф, перевали, траверси, льодовики</i>
	Пішохідний туризм (частково – до перевалів 2Б категорії труднощі)	<i>Складний пересічений рельєф, іноді – перевали до 2Б к.тр.</i>
	Лижний туризм (частково – до перевалів 2А категорії труднощі)	<i>Складний пересічений рельєф взимку, іноді – перевали до 2А к.тр.</i>
Підземні порожнини	Спелеотуризм Спелеологія	<i>Природні печери (горизонтальні, вертикальні, комбіновані), сифони, штучні порожнини</i>
Пересічені рівнини з рослинним покривом	Спортивне орієнтування	<i>Пересічена місцевість, лісові масиви</i>
	Спортивна радіопеленгація (“полювання на лисиць”)	<i>Пересічена місцевість, лісові масиви</i>
	Пішохідний туризм (переважно)	<i>Пересічена важкопрохідна місцевість, траверси, переправи, болота, лісові масиви</i>
	Лижний туризм (переважно)	<i>Пересічена важкопрохідна місцевість взимку, лісові масиви</i>
	Велотуризм	<i>Пересічена місцевість, бездоріжжя</i>
	Автомобілотуризм	<i>Пересічена місцевість, бездоріжжя</i>
Гідрологічні об'єкти	Водний слалом	<i>Стрімка течія, пороги, перекати</i>
	Вітрильний спорт	<i>Морські акваторії, вітри, хвилі</i>
	Підводний спорт (дайвінг)	<i>Морські глибини</i>
	Водний туризм (рафтінг)	<i>Стрімка течія, пороги, шевери, перекати, плеса, притиски, мілини</i>
	Вітрильний туризм	<i>Акваторії морів, лиманів, озер та водосховищ, вітри, хвилі</i>

	Риболовний спорт	Водні акваторії, льодові ділянки
--	------------------	----------------------------------

Список літератури

1. Державна програма розвитку туризму на 2002-2010 роки (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2002 р. № 583) // Спортивний туризм. – К.: Федерація спортивного туризму України. – 2002. – № 4. – С. 7-19.
2. Никитин Б.Н. Физическая культура и спорт – источник силы, здоровья и долголетия / Никитин Б.Н. – М.: ФиС, 1987. – 290 с.
3. Єдина спортивна класифікація України на 2007-2010 роки. Частина II. – К., 2010. – 232 с.

Колотуха А.В. Рекреационно-спортивная деятельность, её особенности и классификация / Колотуха А.В. // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия: География. – 2011. – Т. 24 (63). – №2, ч. 2 – С. 178-182.

В статье рассматриваются основы рекреационно-спортивной деятельности, в том числе и туристско-спортивной. Для этого вида деятельности предлагается выделять отдельную категорию спортивных рекреационно-туристских ресурсов. Виды спорта, которые используют для своего развития компоненты природной среды, следует выделять в категорию экологического, природного или зеленого спорта с целью последующего прогнозирования развития этой деятельности.

Ключевые слова: рекреация, спортивные рекреационно-туристские ресурсы, экологический спорт.

Kolotukha O. Recreational-sporting activity, her features and classification / Kolotukha O. // Scientific Notes of Taurida National V. I. Vernadsky University. – Series: Geography. – 2011. – Vol. 24 (63). – № 2, p. 2 – P. 178-182.

In the article bases are examined rekreational-sporting to activity, including tourist-sporting. For this type of activity it is suggested to select the separate category of sporting rekreational-tourist resources. It follows to select the types of sport, which use the components of natural environment for the development, in the category of ecological, natural or green sport with the purpose of subsequent prognostication of development of this activity.

Keywords: recreation, sporting rekreational-tourist resources, ecological sport.

Поступила в редакцию 08.04.2011 г.